

ARHITECTUL ALEXANDRU CLAVEL

DANIEL POPESCU

În anul 1877 se naștea la Iași Alexandru Clavel, unul dintre cei mai înzestrați reprezentanți ai arhitecturii noastre din preajma primului război mondial.

Este interesant să cunoaștem că tatăl său, profesor de meserie, era francez, iar mama sa englezoaică. Auguste R. Clavel, părintele arhitectului, provenea probabil din rîndul emigranților, răspîdiți prin Europa după Revoluția Franceză de la 1789, și este amintit de G. G. Călinescu în „Istoria literaturii române“ (1941) printre colaboratorii de limbă franceză ai „Literaturului“¹.

Adolescent. Alexandru Clavel, viitorul arhitect, pleacă singur de la Iași la București în căutarea unor rosturi legate de înclinările sale spre artă.

Remarcat ca bun desenator în birourile tehnice ale primăriei capitalei, este trimis de un binevoitor generos să studieze arhitectura la München, vestit centru de artă al Germaniei de la începutul secolului al XX-lea. Către sfîrșitul studiilor este nevoit să se reîntoarcă brusc în țară, fără „diplomă“ însă. Într-adevăr binefăcătorul său moare pe neașteptate și nu mai are cine să-l susțină la studii.

Lipsit de „titlu“ el va cunoaște amărăciunea de a nu putea semna totdeauna propriile lucrări. În București va lucra cîțva timp, fie în birourile de studii ale lui Leconte du Noüy sau Galéron, autorul clădirii Ateneului Român, fie sub ochii exigenți și îndrumători ai lui Ion Mincu. Dacă primii doi l-au întrebuintat pentru darul desenului, ultimul l-a prețuit pentru spontaneitatea și ingeniozitatea soluțiilor arhitecturale ce propunea.

Ca mai toți părtașii mișcării noastre artistice și literare bucureștene de la începutul secolului în curs, Alexandru Clavel a frecventat și el cafeneaua Kübler, unde va fi legat acele prietenii semnificative — pe lîngă latura lor umană — pentru frămîntările și drumurile artei noastre moderne.

A fost amic intim al sculptorului Oscar Spaethe, l-a prețuit pe gravorul Gabriel Popescu, s-a apropiat de Dimitrie Paciurea colaborînd, dar l-a iubit pe Luchian „zugravul“ și omul.

¹ G. Călinescu : *Istoria literaturii române*. Ed. Fundațiilor, 1941, p. 456.

Este de presupus că tot la cafeneaua Kübler sau la berăria Mircea, Clavel va fi cunoscut pe scriitorii ardeleni ce veneau la București sau care se stabiliseră în capitală, și prin aceștia a ajuns să compună titlul revistei „Lucaefărul” în caractere românești, în spiritul alfabetului Mincu, și probabil tot pe această cale să facă planurile școlii primare din Cața, de pe Tîrnave.

A colindat țara pentru a-i cunoaște vechile monumente de arhitectură religioasă și civilă, ceea ce îndreptățește „Comisia Monumentelor Istorice” să aștepte de la el un studiu după ruinele, înecate atunci (1908) în bălării ale fostei curți brincovenesti de la Potlogi.²

Dar l-au robit și entuziasmat mai cu seamă formele de artă populară, de la casa albă cu stilpi, fericit proporționată și sveltă, de la creștăturile în lemn pînă la țesături și ceramică unde naivitatea viziunii și abstracția motivelor fuzionează în contradicție aparentă.

Lucrează un timp, relativ puțin; între 1900 și 1916, cînd toamna tîrziu moare de ftizie într-un spital din București, citeva luni abia după Luchian. Activitatea sa, fulgerătoare și luminoasă, se desfășoară într-o epocă de lupte aprige și polemici răsunătoare privind cauza „stilului românesc” în arhitectura noastră.

Intuitiv, personal mai ales lipsit de dogmatism, Alexandru Clavel s-a ținut de-o parte în lupta amintită dar a lăsat în urmă-i unele lucrări ce se impun cercetătorului tocmai printr-o viziune originală a „stilului” național.

Dar din ce constă opera lui Alexandru Clavel?

Urmînd logica înfăptuirii arhitecturale, o putem împărți în următoarele categorii: a) desene, acuarele, proiecte de arhitectură; b) clădiri (case particulare, conace, instituții publice, mausolee); c) decorație interioară (zugrăveli, tîmple, mobilier).

a) Fineța și transparența acuarelelor (a cultivat genul), precizia și spiritul decorativ al desenelor sale ne dezvăluie sensibilitatea artistului plastic. Marca poștală jubilară (1906) semnată de A. Clavel și executată în gravură „taille-douce” nu reprezintă numai o valoare filatelică oarecare. Imaginație, simț al compoziției, stilizare, se-mbină cu măsură în această lucrare mică, la dimensiunile mărcii poștale, dar semnificativă pentru artist și epocă. Ca inspirație, această marcă, evocă arta miniaturilor din veacurile de eflorescență a vieții artistice din centrele noastre monastice.

b) În opera clădită a lui Alexandru Clavel se vădese cele două însușiri ce fac din el un arhitect: înțelegerea justă a problemelor specifice arhitecturii (satisfacerea și armonizarea exigențelor utilului cu legile frumosului, natura materialelor de construcție, încadrarea în peisaj și o reală înclinare spre artă).

2. A. Lepedatu: *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice*, I, 1908, p. 47—48.

În virtutea aceluiași simț artistic nu se va inspira în operele sale, din „modele“ reprezentînd momente de împlinire, de apogeu ale marilor epoci, modele pe care apoi să le repete, în mod eclectic, cum era curentul în arhitectura europeană la finele secolului al XIX-lea și la începutul secolului în curs. El se va inspira din faze de tranziție și din forme inițiale ale istoriei arhitecturii. Ca orice creator va căuta și prefera sugestia vie, încărcată de posibilități.

Principale, două au fost izvoarele inspirației sale: începuturile stilului romanic și arta de pe pămîntul țării noastre (îndeosebi arta populară).

În clădirile de poștă (Tîrgoviște, Curtea de Argeș, Rîmnicul Vilcea, Craiova, Roman, etc.), Clavel a făcut o încercare reușită de chemare la viață nouă a arhitecturii din Muntenia, din secolele XIV-XV, cu unele înniruri din arta sîrbă. A folosit la această categorie de clădiri, ca material de construcție cărămida roșie presată, aparentă și piatră albă. Pentru armonie cromatică el a înțeles să planteze în jurul acestor zidiri, pîlcuri de brazi.

În interior plafoanele sînt de lemn crestă sau chiar zugrăvit (ca-n romanic), de exemplu la poșta din Tîrgoviște.

Este vorba de o concepție de arhitectură căreia i-a dat toată amploarea arhitectul Ghika-Budești, în clădirea de pe șoseaua Kiseleff, astăzi Muzeul Partidului, una dintre clădirile frumoase ale Bucureștilor și care mărturisește gîndirea noastră în arhitectura dinainte de primul război mondial, cînd s-au elaborat planurile și s-a pus piatra fundamentală a acestui așezămînt, proiectat inițial ca muzeu de artă medievală.

c) Tema culei și a conacului l-a ispitit și pe Alexandru Clavel dar în mai mică măsură decît pe alți arhitecți contemporani (amintim fosta casă Mihai Porojan, de pe Calca Domnească din Tîrgoviște și fosta Casă Săveanu de pe str. I. L. Caragiale din București).

Dintre realizările funerare menționăm Crucea lui Mihai Viteazu de la Călugăreni (lucrată în colaborare cu sculptorul O. Spaethe) și cele două mausolee din cimitirul Bellu, Cazzavilan și Stolojan. Mai cu seamă mausoleul Stolojenilor, rezultat din conlucrarea cu Paciurea, se impune prin sobrietate și prin sentimentul coplesitor al morții, sugerat de viziunea austeră în piatră a arhitectului și somnul ascetic al Maicii Domnului, lucrare de „pătrundere tulburătoare a spiritului bizantin“³ aplicat în sculptura modernă.

Clavel a excelat însă cînd a putut folosi nestînjinit întregul efect estetic al lemnului și elasticitatea acestui tradițional material de construcție, în soluții îndrăznețe. A realizat astfel casa, astăzi muzeu, a soților Cecilia și Friederick Stork din București, conacul lui Alexandru Vlăhuță la Dragosloveni și casa-atelier a gravorului Gabriel

3. O. Han : *D. Paciurea*, Ed. Fundației pentru literatură și artă 1935.

Popescu, la Vulcana-Pandele, la 12 km. nord de Tirgovişte. Pridvoarele aeriene și creștătura în lemn sînt caracteristice acestei categorii de lucrări.

c) Într-un mediu mai înțelegător și într-o societate mai evoluată desigur că pasiunea lui Clavel pentru decorația interioară și mobilier s-ar fi împlinit. A lipsit însă comanda socială. Totuși cîteva realizări din această categorie de preocupări au rămas: mobilierul tribunalului din Focșani și tîmpla bisericii „Sf. Nicolae“ din Calafat.

În aceste lucrări înțelegerea și entuziasmul său pentru arta populară „izvor de energie vie, în care creștătura în lemn reprezintă forma cea mai arhaică“⁴ sînt totale. Faptul a fost relevat de critică și i s-a reproșat.⁵ Dar obiecția cronicarului din 1908 subliniază tocmai nota distinctivă, populară a viziunii artistice a lui Clavel.

Opera sa sprintenă, aeriană și spiritualizată rămîne un moment în istoria arhitecturii românești de la începutul secolului nostru. Iar cazul acestui occidental prin ascendență, care a știut să se scuture de povara unei arte prestigioase și savante (de care-i aminteau și studiile de specialitate) căutînd desfătarea frustă în savoarea rustică a unei arte începătoare rămîne o problemă de psihologie artistică și un exemplu grăitor despre puterea și rolul mediului în creația de artă.

⁴ G. M. Cantacuzino : *Izvoare și popasuri*, Ed. Fundațiilor, p. 83.

⁵ Spiridon Antonescu : *O tîmplă de biserică*. Viața Românească, 1908, p. 100.